

МИЛАН МИЦИЋ

ПРИЧА ПОМАЛО ОБДАРЕНА ЗЕБЊОМ И ЛЕТЕЊЕМ

1.

У Темишвару у пролеће 1919. године госпођица Барбара Јасенски изашла је из куће и загрљени ветрови помиловали су јој трепавице.

Око ње бујао је живот; жене у шетњи наручивале су уздахе. Деца су трчала на измаку снаге.

Замишљени старији мушкарац на улици мерио је тишину.

Шетачи су звецкали улицом и нестајали у њеним великим очима.

Покушавала је да пређе трг и на месту на којем би закорачила ширило се лутање, а на љубичасте трепавице насртала је стварност.

Ноге су постајале тешке, небо над њом било је плаво и претеће (па охоло и бистро); дисала је, дисала, дисала, завиривала из даљине на супротни крај трга смотрећи лавиринт ваздуха што се њиме простирао.

Чинило јој се да је свет не може огрејати.

Потом је закорачила тргом. Кренула на путовање.

Прошла је тргом ошамућена од грешке постојања, чини ми се, попут нежног памучног облака.

2.

У рано пролеће 1919. године за барона Георга Стојановића нико у Банату није знао, ни где станује ни где се налази.

Његов брат барон Иван Стојановић извршио је самоубиство 16. марта 1916. године на свом имању у Лацунашу.

Његова ћерка Михаила-Мици Стојановић била је удата за Булу пл. Дерија из Житва Ђармате.

Друга ћерка Олга-Зита Стојановић удата је била за барона Андора пл. Визеки Талијана из Турске Кањиже и тада је становала у Будимпешти.

Трећа ћерка Марија-Беби Стојановић није била удата, а син питомац Терезијанум академије Јохан-Ханц Стојановић налазио се у Бечу.

Његова жена бароница Стојановић пл. Карола Њари налазила се са ћерком Маријом-Беби Стојановић код Вилмоша пл. Шулпеа у Турској Кањижи.

Бароница Стојановић пл. Њари пробудила се почетком априла 1919. године препуна најружнијих утисака из сна, погледала кроз прозор дворца у разбарушен врт обасјан сунцем, помела очајан израз лица у великом огледалу у ходнику, шкљоцнула главом као да је дошла до одлуке и упутила се ка железничкој станици.

Небо над њом било је велико и претеће.

Сунце је сијало, а предео пред њом деловао је тужно.

У светлости дана било је још порочне месечине.

Бароница Стојановић пл. Њари брзим кораком хитала је ка железничкој станици машући отвореним сунцобраном испред себе као кад човек тера опсену. Сећала се: слуга Вилмоша пл. Шулпеа Михаљ-Миши покушао је да је заустави, али га је ударила. *Ипак њо није био шамар већ фалсификациј шамара*, утешно је размишљала о тој неугодности.

Бароница Стојановић хитро је наскочила на папучицу вагона воза који је већ кретао. Куда је воз ишао, то нико на станици није знао. Десет људи налазило се на њој, али нико од њих није био обавештен. Знали су: *њо није њихов воз*.

Њихов воз њек долази.

3.

Априла 1919. године аутомобил марке *Chervolet Classic Six* из правца Темишвара ушао је у жомбољску варош. На аутомобилу пресијавало се пролетње сунце и лепршала се румунска тробојка.

Из аутомобила изашла су три господина, елегантно одевана, што су се међусобно хранила гестикулацијом.

Сва тројица поправила су у исти мах кравату, померила шешир мало у десну страну, гласно се накашљала и поменути тренутке сабрала у пристојну своту времена и утисак који је био врло повољан радозналом оку посматрача.

Тројица странаца ушли су у жомбољски хотел *Pajf*, зауставили се на рецепцији хотела као за фотографију, а један од њих испунио је пријавни лист. Сва тројица кренула су ка својим собама.

Рецепционар хотела Доминик Фриц, иначе осетљив на свој посао, приметио је да су на један пријавни лист сва тројица исписала имена. Похитао је, у скоковима, свакако, на спрат, али врата све три собе била су закључана тако да се покуњен вратио назад са осећањем да сусрет са том господом спада у његове пропале тренутке.

Доминик Фриц ускоро је заборавио на нове госте хотела *Pajf*. Кришом је испијао чашу вина сакривену испод рецепције и у делу желуца развио му се кутак милине на који је нежно обраћао пажњу.

Пристигли гости нису изашли из својих соба тог дана.

Ни сутрадан.

Ни после недељу дана.

Остали су у њима да чекају некога.

Поспано савршенство тог априла 1919. године падало је на жомбољску варош.

Сва варошица била је у чекању.

Њени житељи живели су да би сведочили о животу.

4.

Веома брзо, једно априлско поподне 1919. године, аутомобил марке *Chvrolet Classic Six* пролетео је Петровим Селом. Иза њега остала је сенка моћног звука, јек времена и жилава празнина лебдећа у ваздуху.

Петнаестогодишњи дечак Николае Станеску могао је да се закуне да је у аутомобилу видео три српска официра. Учинио му се да на униформи једног сија Карађорђева звезда, а да друга двојица имају зелене и црне очи.

Двадесетрогодишња Емилија Радукану такође је тог дана пријавила пролазак аутомобила. Свештенику је рекла да су у њему били човек и жена и да је возила жена са наочарима у кожном капуту. Жена је држала цигарету у углу усана и испуштала облачиће дима.

Облачићи су личили на медведа у лову, змаја или вука.

(Остали су још неко време да живе у Петровом Селу, а потом су се расејали трошним опсенама трептања.)

5.

На прузи Велики Бечкерек-Жомбољ протезала се као почетна станица Нови Жомбољ. Имала је све што треба да има једна железничка станица на свету: тоалет, пећ, јаму за смеће, привредно

двориште, бунар, магацин робе, житни магацин, окно дизала са водоводом, товариште угља, бунар станице за снабдевање водом и баште; у приземљу услужне просторије за путнике, благајну, канцеларију, просторију за пријем пртљага, оставу, чекаонице; на спрату два стана састављена од дневне собе, кухиње, оставе и заједничког тоалета.

Железнички службеник Кристијан Војкица у стану на спрату урањао је тог априлског јутра 1919. године у сочне чињенице: печену сланину са јајима, топао комад хлеба и шољу беле кафе. Пре тога начекао се за тоалет јер га је на дуже време запосео машиненовођа Херман Кунст који је из њега изашао псујући лењо и помињући кроз зубе сир, затвор и суву шљиву.

Железнички службеник закључао је врата стана и сишао у чекаоницу. Са зида посматрала га је слика покојног Франца Јозефа цара преминуле државе коју нико до сада није скинуо. Кристијан се насмешио слици; сетио се предратног времена када је живот посипао лепим тренуцима: женама, музиком, плесом, вином и добром храном.

Када је изашао на перон било је рано јутро и на њему није било никога. Сунце је благо сијало, а сенка месечевог српа почињала је на небу.

Кристијан Војкица био је тридесетпетогодишњак. На перону тог јутра стигла га је мучнина. Утроба му је била превише гласна; личила је час на звук псећег лавежа час на распевано лупкање воза.

Изашао је на шине и кренуо пругом. Корак по корак. Напред.

Разносим ѿренуѿке, мислио је железнички службеник.

Када их разнесем ѿруѿом, биће свима боље.

И мени, и ѿрузи.

И возу који не долази, а идем му у сусретѿ.

6.

Госпођица Јасенски ушла је у градски парк. Ноге су јој биле носачи пене, а неспокој браде одавао је бол у темељима.

Барбара Јасенски кретала се ка клупи у дну парка. Пркосила је мучнини у себи, рањивом севању душе, згоди сневања док се корача.

Рањиви људи шетали су парком. Светлуцала је људска грађа.

У парку, ту и тамо, парила су се легла тишине.

Села је на клупу (у једном таквом леглу) и отворила књигу.

Нисам успео да завирим у њу јер те ноћи прокоцкао сам нежност.

7.

Гроф Ендре пл. Чекоњић гледао је како нестаје мирна ноћ. Вртоглавица глувоће стигла је са зором. Ништа није могао да чује јер непрекидно је свирао бешумни оркестар.

Изашао је у врт Малог дворца у Жомбољу. Угличана светлост прала је ожиљке врта. Сео је на клупу.

Април је био 1919. године. Сетио се портрета предака у ходницима дворца. Чинило му се као да му се подсмевају.

Рат је прошао, пропало је Царство, стигла је нова држава, границе и аграрна реформа. Велепосед је нестајао пред његовим очима.

Када се нашао у клопци рођења, таквом се путу није надао.

Осећао је да базди на сазнање.

Кренуо је шљунковитом стазом врта.

Светлост је продирала крошњама јасена, мали памучни облак бесциљно је лутао небом; врт је, на мах му се учинило, био препун бесциљних пчела.

Његов корак по шљунковитој стази секао је чекање.

8.

Велики округли месец без договора о висини приближио се те априлске ноћи 1919. године очима црњанског ковача Ветоја Мркшића. Огромна светлост продрла је кроз прозор куће на Великом сокаку и пала на кревет и икону Успења Богородице.

Ветоје Мркшић осетио је бол у костима. Корак му је био најезен док је устајао из кревета; отворио је врата куће; мала векна леденог ветра утрчала је под кошуљу.

Ушао је у шталу. Коњ Путко задрхтао је када је осетио људску руку на сапима.

(Ћутала је доброта у њему док је излазио из штале на месечину.)

Црњански ковач широм је отворио капију и излетео на коњу на Велики сокак.

Неука бол кидала му је тело.

Похитао је ка излазу из села.

Крхка нежност зноја коњаника и коња пресијавала се на месечини.

9.

Жандармеријског наредника Лазу Турања у жандармеријској станици у Делиблату звали су Тикан-Такан јер био је човек-сат што је непогрешивио казивао време.

У његовом присуству сатови су били непотребни, а када би се нашли кварили су се јер би им поглед жандармеријског наредника збуњивао мимику тако да се нису могли огледати у времену.

Зато су подређени и надређени Лазе Турања, као и његови многобројни пријатељи, пре сусрета са њим уклањали сатове, смештали их у задње собе, а они су на себи добијали записе старења и велико чекање да неко по њих дође.

Лаза Турањ непогрешивио је у себи носио кординате времена које протиче, малу и велику сказаљку и дирљив смисао да изађе у сусрет људима и каже им тачно време кад би то од њега тражили и када не би тражили.

Једне априлске ноћи 1919. године Лаза Турањ, дежурни наредник у жандармеријској станици у Делиблату, изашао је у мрак да се у поменутој станици више никад не врати.

Надлежни су га чекали три дана, а потом расписали потерницу, не да би га казнили већ да га нађу јер је жандармеријски наредник био омиљен човек.

Били су у једно сигурни: где год да је, људима казује тачно време.

10.

Тог априлског дана 1919. године отишао је у панчевачку варош да купи конац и дугмад и седам дана се кући, у Иланцу, није вратио.

Где је био и шта је радио иланцански снајдер Стева Лутин, то нико није знао.

У Иланци су тврдили да је седам дана пио по панчевачким бирцузима, картао се у новце и ишао у панчевачке борделе. Да га је стигла бука пуних уста. Али када се вратио никаквих трагова пустог живота на њему нису видели: донео је уредно дугмад и конце, остатак новца вратио у сламарицу у задњој соби, зелене крупне очи биле су бистре и сјајне без трага непроспаваних ноћи и блуда.

Једино што су дежурне сеоске очи запазиле да се Стева чеше по маљавим грудима више него што треба и када је у групи људи, после извесног времена малаксава му обзир, па хоће да псује мајку.

Недељом за ручком Стева је по реду јео: голубију супу, ринфлајш, штрудлу са маком, пио две чашице дудоваче пре ручка и мало вина после.

Седео је потом на клупици на шору, није одлазио у друштво и осећао како се ка њему шуња спавање и то се не да зауставити.

11.

Бечкеречки новинар Божа Бајков једне ноћи априла 1919. године уснио је чудан сан. Са групом људи налазио се на фотографији, били су укусно обучени и веома млади, испред њих на ћебету била је храна и пиће, а око њих ливада необично зелена. Са те фотографије у следећој слици сна нестајали су људи, један по један, нестајала је храна и пиће, као да су јели и пили, и на крају Божа Бајков остао је сам на зеленој ливади, али некако погружен и немоћан као да га је сатрла нека клопка, да ли глади, да ли жеђи, да ли рођења или рата.

Бечкеречки новинар пробудио се у зноју. Обукао се на брзину и изашао из куће. Заборачио је на граднулички шор и корачао корацима необично ситним, несигурним од којих му се љуљао шешир и подрхтавала кожа.

Отац Сава и мајка Божана пет дана нису знали за сина. Ширили су вести да је некуд нестао у Граднулицу и вароши, али нико од његових многобројних пријатеља и познаника није знао где је.

Сава Табачки, добровољац са Солунског фронта, сучући бркове једини им је ово рекао:

Враћиће се Божа. Рај још љраје. А у рају љошиље душа иду љамо и овамо. Мора доћи кући јер је човек.

Уцењен је љабанима.

12.

У Мариолани априла 1919. године власник *Великој хойшела* Јакоб Јост њушио је зебњу око себе. Царство се раскварило, ново се није направило, граница је непрекидно шетала тамо-овамо, људи су зујали узнемирени, шумело је чекање да се нешто деси, а нико није знао шта.

Кажу да је изашао из хотела са дебелим свежњем новца у цепу, у најлепшем оделу са полуцилиндром на глави, заглушен глумом буком и сео на воз који је ишао ка Вршцу.

Тврде да је по њему плутала рђа, рекоше прошлог времена, и када је кренуо ка железничкој станици да је имитирао сумрак.

Причали су да се на месец дана изгубио по неком тајном задатку које му је дала тајна служба, неко рече нове државе, а неко пропалог Царства, и да се он док је добијао тајни задатак ругао сопственом слушању.

Када се вратио, био је савршено миран као да му се ништа није догодило. Око себе направио је зид, сабрао је ваздух-невољник око своје појаве и нико се није усудио да га ишта пита. Сви су

само међу собом шаптали, али ништа јасно нису могли да уоче ни у његовим очима, а ни поред ока.

Јакоб Јост имао је у души послушну ведрину попут човека који зна да мора.

13.

Фердинанд Пух био је берберин што је поседовао лаку руку и трчећи смех и који је бријао свет тог априла 1919. године као да брије мртве људе.

(Или оне што су преварили тишину.)

У вршачкој вароши сви су седали на његову берберску столицу и жмурећи се предавали плесу његовог бријача у ћутњи као да су већ све приче испричали.

Капетана Проку Јакшића вршачки берберин насапуњао је у три пене и ћутећи изашао на улицу.

Капетан је остао да жмури чекајући лагани ветар бријача на свом лицу.

Бријач Фердинанда Пуха никада није додирнуо капетаново лице и врат.

Вршачки берберин некуд је отишао да се у берберницу никад више не врати.

Капетан је остао да седи жмурећи удобно заваљен у берберску столицу.

Пио је успомене.

Разигравала му се молитва на челу.

14.

Априла 1919. године напетост је владала у просторијама Тајног редарства Торонталско-тамишке жупаније у Великом Бечке-реку. На тајним редарственицима брујала је одећа, око њихових тела шуњала се низбрдица, очи су им имале гласнике.

Неко је изгнао радост из просторија Тајног редарства.

Тајни редари Франц Кнабл и Гена Козловачки били су ужасно забринути и то нису скривали. Уселило је нешто у њих отров и утроба и глава и душа су им се измешале у силну вртоглавицу.

Са појава тајних редарственика здравље се откидало комад по комад.

До Гене Козловачког и Франца Кнабла стизали су гласови сакупљени на разним банатским странама: много људи кренуло је *некуд изражећи нешто у великој забуни што је хујала у њима.*

Превише је дошљака у овом свету. Превише је дошљака у смислу, мислио је паметно Гена Козловачки.

У темишварском парку госпођица Барбара Јасенски тог априлског преподнева 1919. године посматрала је дрвеће и облаке.

У парк је ушла сликана свитањем, помало обдарена летењем, са чудесном одећом на себи од материјала који је светлуцао.

Облаци над њом били су лепршави; носили су невидљиве пу-пољке пене и стрпљење огледала јер у њима су се огледали људи што су умели да виде себе.

Три ћошка нежности имала је госпођица Јасенски: на трепа-вици, испод колена и на малом прсту десног стопала.

Какав је ово дан, мислила је. Све се креће, мугроси лајано одрасија, душа је њокрејина уишеха за њело.

У њодовима дрвеија сјавају њодине које сам одсањала.